

rû'l-münîr fi'l-keşf 'an mebâhişi Fet-hi'l-kadîr. İbnü'l-Hümâm'ın eseri üzerine kaleme alınan bu hâşiye nikâh bahsine kadar yazılabılmıştır. 9. *Hâşiye 'alâ Hâşi-yeti Şerhi Cem'î'l-cevâmî'*. İbn Kâsım el-Abbâdî'nin usûl-i fıkha dair *Cem'u'l-cevâmî'* şerhi üzerine kaleme aldığı *el-Âyâtü'l-beyyinât* adlı hâşiyenin hâşiyesidir. 10. *Behcetü'n-nazar 'alâ şerhi Nuḥbe-ti'l-fiker* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 782; Mektebetü Medreseti Beşir Ağa [Medine], usûlü'l-hadis, nr. 7). 11. *el-Füyûzâtü'n-nebeviyye fi halli'l-elgâzi'l-Birgi-viyye* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1410, vr. 1-10). Bazı kayıtlarda *el-Fütûḥâtü'n-nebeviyye* adıyla geçen eserin Bengal'de nüshaları bulunmaktadı. 12. *Menhelü'l-hüdât ilâ mu'addi-li's-şalât*. Namazda ta'dil-i erkânla ilgili olduğu anlaşılan eserin İstanbul'da bir nüshası mevcuttur (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1138). 13. *el-Vicâze fi'l-icâze li-kütübî'l-hadîs ma'a zikri ba'di'l-eḥâdişi'l-mümâtaze*. Kettânî bu eserin Sindî'nin isnadlarını topladığı sebebi (Fehrese) olduğunu, bunu öğrencisi Muhammed Hayât es-Sindî'ye varan isnadlarla rivayet ettiğini kaydetmektedir (Fih-risü'l-fehâris, II, 1130). 14. *el-Fevâ'idü'l-müte'allika bi-Şaḥîhi'l-Buḥârî*. Şaḥîh-i Buḥârî'nin bablarına dair bir ta'likat olup bir nüshası Kahire'de bulunmaktadır (GAS, I, 250). 15. *Erba'üne ḥadîsen mine'l-eḥâ-dişi'l-ḥudsiyye* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1410, vr. 19-22). 16. *el-İfâzatü'l-medeniyye fi irâdeti'l-cüz'iy-ye* (Amasya Beyazıt İl Halk Ktp., nr. 341). 17. *Ecvibe 'ale'l-mesâ'ili'l-fıkhiyye* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1410, vr. 24-25). Sindî ayrıca Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Tuḥfetü'l-bârî 'alâ Şaḥîhi'l-Buḥârî* adlı eserini (Kahire 1300) ihtisar etmiş, Nevevî'nin *el-Ezkâr*'ı üzerine bir şerh yazmış, Ali el-Kârî'nin *Zehrâveyn* adlı eseriyle Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl*'i ve *Celâleyn* tefsiri üzerine de birer hâşi-ye kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sindî, *Hâşiye 'alâ Süneni'n-Nesâ'î* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, *es-Sünen* içinde), Beyrut 1409/1988, I, 2; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, I, 260; IV, 66; Füllânî, *Katfû's-semer fi ref'i esânidi'l-mu-şannefât fi'l-fünûn ve'l-eşer*, Haydarâbâd 1328, s. 19, 21, 25; Ceberî, *Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 135; Sîd-dîk Hasan Han, *el-Hıttâ fi zikri's-şāḥiḥi's-sitte*, Beyrut 1405/1985, s. 225; Muhammed b. Yahyâ et-Tirhetî, *el-Yâni'u'l-cenî fi esânidi's-Şeyḥ 'Abdil-ganî* (Heysemî, *Keşfü'l-estâr* içinde), Delhi 1341, s. 33; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâṭır*, VI, 5-6; Serkis, *Mu'cem*, I, 1056-1057; İzzâhu'l-mek-nûn, I, 140, 204; II, 175; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 318; Rahmân Ali, *Tezkire-i 'Ulemâ-i Hind* (trc. M. Eyyûb Kâdirî), Karaçi 1961, s. 332, 427; Zubaid

Ahmad, *The Contribution of Indo-Pakistan to Ara-bic Literature*, Lahore 1968, s. 44, 300-301, 328, 362; M. Abdürreşid en-Nu'mânî, "Berr-i Saḡir key 'Ulemâ or unki Ḥidmât", *First National Congress for Promotion of Arabic in Pakistan*, Karachi 1975, s. 33; a.mlf., *el-İmâm İbn Mâce ve kitâbüḥü es-Sünen* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1419, s. 271-273; Ubeydullah es-Sindî, *et-Temhîd li-ta-rîfi e'immeti't-tecdid* (nşr. Gulâm Mustafa el-Kâ-sımî), Haydarâbâd-Sind 1976, s. 182-184; Muhammed İshak, *'İlm-i Ḥadîs mey Pâk u Hind kâ Ḥişşe* (trc. Şâhid Hüseyin Rezzâkî), Lahor 1977, s. 280-281; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 148; II, 1130; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 250, 270, 287, 294, 329; M. İshak Battî, *Fukahâ-i Hind*, Lahor 1979-81, V/1, s. 86-87; V/2, s. 170-179; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 253; Abdurrahman Tay-yib Ba'ker, *Muṣliḥu'l-Yemen Muhammed b. İs-mâ'il el-Emîr eş-Şan'ânî*, Taiz-Dimaşk 1408/1988, s. 70; M. Sa'd Sîddîkî, *'İlm-i Ḥadîs or Pâkistân mey uski Ḥidmet*, Karaçi 1988, s. 282-290; Seyyid Sü-leymân Nedvî, "Hindustân mey 'İlm-i Ḥadîs", *Ma-kâlât-i Süleyman* (nşr. Şâh Muḥiddin Ahmed Nedvî), Karaçi 1989, II, 38; Mehmet Özşenel, *Pa-kistan'da Hadis Çalışmaları* (yüksek lisans tezi, 1992), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 56-57; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, III, 468; Halid Zaferullah Daudi, *Pa-kistan ve Hindistan'da Şâh Velîyullah ed-Deh-levî'den Günümüze Kadar Hadis Çalışmaları*, İs-tanbul 1995, s. 84-85.

MEHMET ÖZŞENEL

SİNDÎ, Muhammed Âbid

(محمد عابد السندي)

Muhammed Âbid b. Ahmed Ali
b. Muhammed Murâd
el-Eyyûbî el-Ensârî es-Sindî
(ö. 1257/1841)

Hanefî fakihî ve muhaddis.

1190 (1776) yılında Sind bölgesinde Haydarâbâd'ın kuzeyindeki Siyven kasabasında doğdu. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin soyundan gelen ve ilim geleneğini uzun nesiller boyu sürdürmüş olan bir aileye mensuptur. Şeyhülislâm İakabıyla anılan dedesi Muhammed Murâd ailesiyle birlikte 1190'lı (1776) yıllarda Hicaz'a göç etti ve Cidde'ye yerleşti. Muhammed Âbid babasının 1202 (1787) yılında vefatından birkaç yıl sonra amcası Muhammed Hüseyin ile birlikte Yemen'e giderek Hudeyde'ye yerleşti. Uzun süre Zebîd'de kaldı, kadılık yaptı. Özellikle fıkıh ve diğer İslâmî ilimler yanında tıp ilmindeki bilgi ve becerisiyle de şöhret kazanan amcasından ve daha sonra Hicaz ve Yemen âlimlerinden ders aldı. Amcasının tıp bilgisinden geniş ölçüde faydalanan Sindî, Muhammed Mü'min ed-Deylemî el-Mâzenderânî tarafından Safevî Hükümdarı Şah Süleyman zamanında (1666-1694) Farsça kaleme alınan *Tuḥfetü'l-mü'mi-nîn* adlı tıp eserini Yemen'e ilk getiren kişi

olarak tanınır. Bu konudaki şöhreti sayesinde 1213 (1798) yılında Yemen hâkimi İmam Mansûr-Billâh tarafından San'a'ya çağrıldı. Burada tabiplik yaptı. Bu sırada Muhammed b. Ali eş-Şevkânî ile tanıştı ve Esîrüddin el-Ebherî'nin *Hidâyetü'l-hikme* adlı eseri ve Kâdî Mîr Meybûdî şerhi üzerine verdiği derslerine katıldı. Şevkânî ile ilişkisi daha sonra devam etti. İmam tarafından kendisine dolgun bir maaş bağlandı ve aynı yıl Hudeyde'ye döndü. Mansûr-Billâh ve onun ardından Mutevekkil ve Mehdi dönemlerinde birçok defa San'a'ya gidip geldi. Bu arada İmam Mansûr'un vezirlerinden birinin kızıyla evlendi. 1232'de (1817) Yemen imamı tarafından elçi olarak Mehmed Ali Paşa'ya hediyeler sunmak üzere Mısır'a gönderildi. Yemen'de Sünnî ulemâ ile Zeydî ilim çevreleri arasında birinci Osmanlı hâkimiyetinin sona erdiği ve Zeydî hâkimiyetinin başladığı XVII. yüzyılın ortalarından itibaren beliren ve bu dönemde yoğunlaşan ilişkiler sayesinde geniş bir etkileşim ağı oluşmuştu. Muhammed Âbid bu çevrelerle hem öğrenci hem hoca olarak geniş ilişkiler kurdu. Özellikle San'a âlimlerini hadislerle yaklaşımlarında ve sahih hadisle amel konusundaki tutumları sebebiyle ilmî bakımdan diğerlerine üstün gördüğü, 1233 (1818) yılında Mısır'dan dönüşünde Şevkânî'ye ilmin Mısır'da yok olup gittiğini ve geriye taklit ve tasavvuf-tan başka bir şey kalmadığını söylediği nakledilir.

Muhammed Âbid, Yemen'e yerleştikten sonra birçok defa hac için Hicaz'a gitti ve oradaki âlimlerden de icâzet aldı. Mekte'de Muhammed Tâhir Sünbül, Abdül-melik el-Kalaî, Yemen'de Abdurrahman b. Süleyman el-Ehdel, Yûsuf b. Muhammed el-Mezcâcî ve Medine'de mezhep görüşleri karşısında hadislerle amel etmenin gerekliliğini savunan Sâlih b. Muhammed el-Füllânî tanınmış hocalarıdır. Yetiştirdiği birçok talebe arasında da Muhammed b. Halîl el-Kavukî, Hasan el-Hulvânî el-Medenî, Abdülganî b. Ebû Saîd ed-Dihlevî, İbn Humeyd, Muhammed b. Ali es-Senûsî bulunur. Medine'ye yerleşmesi düşünen Sindî muhtemelen şehrin Vehhâbîler tarafından işgal edildiği dönemde oraya giderek öğretim ve irşad faaliyetlerinde bulunmak istediye de büyük bir mukavemetle karşılaşılarak geri dönmek zorunda kaldı. Vehhâbî hareketinin Mehmed Ali Paşa tarafından bastırılmasından sonra Hicaz'a gitti, bir ara memleketi Sind'e yaptığı seyahatten sonra 1243 (1827) yılında Medine'ye yerleşti ve reisülulemâ sıfatıyla 17 Re-biülevvel 1257 (9 Mayıs 1841) tarihinde ve-

fatına kadar ilmî faaliyetlerini sürdürdü. Cennetü'l-bakî'a defnedildi.

Nakşibendiyye tarikatına mensup olan Sindî hadis ilimleri konusunda geniş bilgiye sahip olup fikhî konularda genelde Hanefî mezhebinin görüşlerine bağlı kalmıştır. Yakın ilişkide bulunduğu, özellikle mezhep görüşleri karşısında hadis metinlerinin zâhîrî anlamlarına öncelik verilmesi gerektiği yönündeki görüşleriyle tanınan âlimlerle mukayese edildiğinde bu tutumu bazıları tarafından tutuculuk diye tanımlanmıştır (Siddîk Hasan Han, III, 172). Bu yönüyle kendisi gibi Sind'den gelip Medine'ye yerleşen ve hadis ilimleri üzerinde yoğun çalışmaları yanında mezhep görüşlerinin hadisler ışığında eleştirel bir şekilde ele alınmasını açıkça savunan XVIII. yüzyıl âlimlerinden Ebû'l-Hasan Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî el-Kebîr, Muhammed Hayât es-Sindî ve Ebû'l-Hasan Muhammed b. Sâdık es-Sindî es-Sagîr'den belirgin bir şekilde ayrılır. Hacimli eserlerinin yanı sıra ağırlıklı olarak fikhî konularla ilgili kaleme aldığı çok sayıda risâle ve fetvası bulunmaktadır. Bunlardan biri Osmanlı ülkesine II. Mahmud döneminde başlayan reformlar çerçevesinde Batılı tarzda düzenlenen yeni askerî üniformaların giyilmesinin câiz olup olmadığı sorusu üzerine kaleme aldığı *İlâmü 'asâkiri'l-İslâm bi'l-iktisârî 'ale'l-âkalensuveni tâ'aten li'l-îmâm* adlı risâledir. Zengin kütüphanesiyle de şöhrat bulan Sindî'nin eserlerinin ve şahsî kütüphanesine ait kitapların önemli bir bölümü Medine'de II. Mahmud tarafından inşa ettirilen el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye'de bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *Minhatü'l-bârî fi cem'î rivâyâtî (... bi-mükerrerâtî)'l-Buhârî*. Buhârî'de aynı konuyla ilgili farklı lafızlarla değişik başlıklar altında zikredilen hadisleri fikhî hüküm çıkarmada kolaylık sağlamak amacıyla bir araya getirdiği eseri olup müellif hattı nüshası Medine'de el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye'de bulunmaktadır (nr. 610). 2. *Tertîbü Müsnedi'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Ebû Hanîfe'nin Mûsâ b. Zekeriyâ el-Haskefî rivayetiyle ulaşan el-Müsne'd'inin fikhî konulara göre tasnif edilmiş şeklidir (Hint 1304; Leknev 1318; Kahire 1327). 3. *el-Mevâhibü'l-la'tife 'alâ Müsnedi'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Bir önceki eser üzerine kaleme aldığı hadis ve fikhî ilmiyle ilgili geniş izahlara yer verilen bir şerhtir (TSMK, Mehmed Reşad, nr. 297). 4. *Tertîbü müsnedi'l-İmâmî's-Şâfi'i*. İmam Şâfiî'nin el-Müsne'd'inin fikhî konularına göre tasnifidir (M. Zâhid el-Kevserî'nin önsözüyle, nr. Yûsuf Ali ez-Zevâvî - İzzet

el-Attâr, I-II, Kahire 1369/1950 → Beyrut 1370/1951). Ebû Umeyr Mecdî b. Muhammed el-Misrî, eserin hadislerini tahrîr ederek *Şifâ'ü'l-iy bi-tahrîri ve tahkiki Müsnedi'l-İmâm eş-Şâfi'i* adıyla yayımlamıştır (I-II, Kahire 1416). 5. *Mes'adü'l-el-ma'iyi'l-mühezzeb fi halli müsnedi'l-İmâmî's-Şâfi'iyyi'l-müretteb*. Bir önceki eserin tamamlanmamış şerhi olup (TSMK, Medine, nr. 299) bunu Yûsuf b. Abdurrahman es-Sünbûlâvîni el-Mekkî tamamlamıştır (Abdullah Merdâd, s. 520). 6. *Şerhu Teysîri'l-vuşûl*. İbnü'd-Deyba tarafından Mecdüddin İbnü'l-Esîr'in *Câmî'u'l-uşûl'u* üzerine yapılan ihtisarın "kitâbü'l-hudûd" bölümüne kadar olan şerhidir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmî'u's-şürûh*, I, 713). 7. *Haşrû's-şârid min (fi) esânîdi Muhammed 'Âbid*. Müellifin tahsil ettiği ilimler ve rivayet ettiği kitapların isnadlarını bir araya getirdiği eseridir (nr. Halîl b. Osman es-Sebîî, Riyad 1424). 8. *Tavâli'u'l-envâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Adana İl Halk Ktp., nr. 1053; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmî'u's-şürûh*, I, 678; *Mu'cemü'l-mahtûât*, III, 1464). Muhammed b. Abdullah et-Timurtaşî'nin Hanefî fikhına dair *Tenvîrû'l-ebşâr'ı* üzerine Haskefî tarafından *ed-Dürri'l-muhtâr* adıyla kaleme alınan şerhin kapsamlı bir şerhidir. Müellif bu şerhle ilgili ilk çalışmalarında oldukça kısa açıklamalarla yetinmiş, ancak Medine'ye yerleşmesinin hemen ardından geniş bir şerh kaleme almaya başlamış, çağdaşı Hanefî fikh bilginlerinden Ahmed b. Muhammed et-Tahâtâvî, Mustafa er-Rahmetî ve İbn Âbidîn'in aynı eser üzerine yapmış oldukları hâşiyelelerinden geniş ölçüde yararlanmıştır. Eserin müellif nüshası sekiz cilt halinde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Medine, nr. 364-371). 9. *Şerhu Bulâğî'l-merâm*. İbn Hacer el-Askânî'nin ahkâm hadislerini bir araya geldiği eseri üzerine kaleme aldığı yarım kalmış bir şerhtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Siddîk Hasan Han, *Ebcedü'l-ʿulûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), III, 171-172; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâilî*, II, 227-228; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtîr*, VII, 446-449; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 286-287, 951; II, 428; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 720-722, 759; Sezgin, *GAS*, I, 117, 416; Yûnus İbrâhîm es-Sâmerî, *'Ulemâ'ü'l-'Arab fi şibhi'l-kârretî'l-Hindîyye*, Bağdad 1986, s. 682-683; Abdullah Merdâd Ebû'l-Hayr, *el-Muhtaşar min Kitâbi Neşri'n-nevr ve'z-zehar* (nr. M. Saîd el-Âmûdî - Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 419, 520, ayrıca bk. İndeks; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Fihrisü mahtûâtî ba'zî'l-mektebâtî'l-hâşşa fi'l-Yemen*, London 1994, s. 147; a.m.f., *Câmî'u's-şürûh ve'l-havâşî*, Ebûzâbî 1425/2004, I, 678, 713; III, 1702, 1704; Saîd Bek-

dâş, *Muhammed 'Âbid es-Sindî el-Enşârî*, Beyrut 1423; Muhammed b. Muhammed Zebâre, *Neylû'l-vafar min terâcîmi ricâlî'l-Yemen fi'l-karnî's-şâliş 'aşer*, San'a, ts. (Merkezî'd-Dîrâsât ve'l-eb-hâsî'l-Yemeniyye), II, 279-281; Zübeyd Ahmed, *el-Âdâbü'l-'Arabîyye*, II, 302-303, 327; *Mu'cemü'l-mahtûâtî'l-mevcûde fi mektebâtî İstânbûl ve Ânâtûl* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], III, 1463-1464.

İRFAN İNCE

SİNDÎ, Rahmetullah b. Abdullah

(رحمة الله بن عبدالله السندي)

Rahmetullah b. Abdillâh b. İbrâhîm
es-Sindî el-Ömerî el-Medenî
(ö. 993/1585)

**Hacla ilgili eserleriyle tanınan
Hanefî âlimi.**

930 (1524) yılı dolaylarında Sind'de Derbîle adlı yerde doğdu. Hz. Ömer'in soyundandır. Bâbü'r Şah, Kâbil'den hareketle Kandehar'ı işgal edince Argunlu lideri Şah Şücâ' Bey 928'de (1522) Sind bölgesinin hâkimi olan Câm Firûz'u Tatta'yı terketmeye zorladı. Muhtemelen kadılık görevi sebebiyle idareyle sıkı bağı bulunan Rahmetullah es-Sindî'nin babası Abdullah'ın malı yağmalandı. Bunun üzerine Abdullah ailesiyle birlikte 934 (1527) yılında Hindistan bölgesinde dönemin en güçlü ve zengin ülkelerinden olan Gucerât'ın başşehri Ahmedâbâd'a gitti. Burada sarayla yakın ilişki içinde oldu ve tanınmış sûfî ve hadis âlimi Müttakî el-Hindî ile yakın dostluk kurdu. Gucerât hâkimi Sultan Bahadır Şah'ın 942'de (1536) Hümayun'un güçlerine yenilmesi üzerine Müttakî el-Hindî ile birlikte Mekke'ye gitti ve ardından Medine'ye yerleşti. Rahmetullah es-Sindî eğitimini babasının ve Gucerât'taki ikamet esnasında burada bulunan âlimlerin yanında tamamladı. Hicaz'a yerleştikten sonra Müttakî el-Hindî ile yakın ilişkisini sürdürdü. Medine'de ders aldığı hocaları arasında Ebû'l-Hasan İbn Arrâk önemli bir yer tutar. Bir diğer tanınmış hocası da İbn Hacer el-Heytemî'dir. 977'den (1569) sonra iki defa gittiği Gucerât'ta ikinci ikamet uzun sürdü ve burada ders verip çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Vefatından kısa bir süre önce Hicaz'a dönerek Medine'ye yerleşti. Ardından gidip ikamet ettiği Mekke'de 18 Muharrem 993'te (20 Ocak 1585) vefat etti ve Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Ölüm tarihi 8 Muharrem 994 (30 Aralık 1585) olarak da kaydedilir.

Eserleri. 1. *Cem'u'l-menâsik ve nef'u'n-nâsik*. Müellif bu eseriyle yaygın bir şöhrat kazanmıştır. Kitap, bazı kay-